

ETNINĖS KULTŪROS GLOBOS TARYBA

Biudžetinė įstaiga, J. Tumo-Vaižganto g. 4-1, LT-01108 Vilnius, tel. (8 5) 210 7161, faks. (8 5) 210 7160, el. p. info@ekgt.lt.
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188756614

Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijai

2020-11-10 Nr. S-134

Kopija: Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui

DĖL KULTŪROS IR KŪRYBINGUMO PLĖTROS PROGRAMOS PROJEKTO

Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija (toliau – KM) 2020-11-04 paskelbė viešąją konsultaciją dėl viešąją konsultaciją dėl Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos (toliau – Kultūros programa) projekto, kviesdama teikti siūlymus dėl jo tobulinimo iki 2020-11-10. Per tokį trumpą laiką (4 darbo dienas) labai sunku įvertinti didžiulės apimties 7 dalių projektą ir pateikti kolegialios institucijos išvadas, todėl Etninės kultūros globos taryba (toliau – EKGT), spalio 10 d. nuotoliniame posėdyje suderinusi EKGT narių nuomones, teikia tik esmines pastabas ir siūlymus dėl projekto tobulinimo, o išsamesnius siūlymus galės pateikti vėliau.

Visų pirma norime pabrėžti, kad Kultūros programa yra itin svarbi etninės kultūros plėtrai, kadangi joje turėtų tilpti priemonės iš valstybinės Etninės kultūros plėtros programos (toliau – EK programa), išbrauktos iš Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo vadovaujantis naujo Lietuvos Respublikos Strateginio valstybės valdymo įstatymo nuostatomis: svarstant Seime EK programos išbraukimą buvo tvirtinama, kad jos priemonės bus integruotos į KM rengiamą bendrą kultūros programą. EKGT dar 2018 m. parengė Etninės kultūros plėtros valstybinės programos 2019–2027 m. koncepcijos projektą (žr. priede), kuriam pritarė Seimo Kultūros komitetas. EKGT siekia, kad svarbiausios EK programos kryptys patektų į rengiamą Kultūros programą. Deja, KM pateiktose Kultūros programos priemonėse beveik nebeliko termino *etninė kultūra*, o lietuvių etninei kultūrai artimas turinys pateko siejant su *istorine atmintimi* tik į vieną 5-osios dalies priemonę (1.1.2, skirtą *lituanistikos tradicijų puoselėjimui*) ir siejant su *nematerialiu kultūros paveldu* tik į tris 6-osios dalies priemones (1.1.4, 1.2.1, 1.2.4).

Tuo tarpu tautinių mažumų kultūrai skirta visa 4-oji dalis, numatant net 10 priemonių – apimančių visuomenės skatinimą kurti ir dalyvauti pristatant Lietuvos tautinių mažumų istoriją, kultūrą, kalbą ir tradicijas, tautinių mažumų atstovų kvalifikacijos kėlimą, ugdymo programų atnaujinimą, tautinių mažumų kultūros dokumentavimo sistemos sukūrimą, nematerialaus paveldo aktualizavimą, tautinių mažumų kultūros sklaidą žiniasklaidoje, kuriamą bendrą valstybės, savivaldybių įstaigų ir tautinių mažumų NVO tinklaveiką, tarptautinio bendradarbiavimo iniciatyvų skatinimą.

Toks netolygumas (padidintas dėmesys tautinių mažumų kultūrai ir lietuvių etninės kultūros eliminavimas) neatitinka ne tik Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo nuostatų, bet ir Nacionalinio pažangos plano (toliau – NPP) 4 strateginio tikslo „Sūprinti tautinį ir pilietinį tapatumą, didinti kultūros skvarbą ir visuomenės kūrybingumą“, kurį turi atitikti Kultūros programos 2–7 dalys.

Kultūros programoje taip pat turėtų tilpti šiuo metu baigiamo rengti Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo veiksmų plano (toliau – Kultūros paveldo planas) priemonės, kurios turi tapti NPP 4.6. uždavinio „Atgaivinti visuomenei reikšmingą kultūros ir tautinį paveldą ir didinti jo naudojimą visuomenės poreikiams“ įgyvendinimo dalimi, tačiau pateiktame Kultūros programos projekte pasigendama Kultūros paveldo plano priemonių, itin svarbių etninės kultūros

sričiai.

Įvairiose Kultūros programos projekto dalyse ir jų priemonėse minimos *kultūros ir meno sritys*, tačiau niekur nėra apibrėžta ši sąvoka, nėra pateiktas konkretus kultūros ir meno sričių sąrašas. Panaudotos ir kitos sąvokos, kurioms trūksta aiškių apibrėžimų: pavyzdžiui, *lituanistikos tradicijos, neakademine muzika* ir kt.

Stebina, kad Kultūros programos 1 dalyje įvardytos problemos pirmąją priežastimi pasirinkta tik dizaino srities kūrėjų potencialo nepakankamas išnaudojimas tvirtinant, kad „Lietuvoje dizainas yra įvardintas kaip prioritetas KKI sektorius sumanios specializacijos politikos kryptyse, kaip turintis akivaizdžias kūrybiškumo ir verslo sąsajas, todėl siekiant investicijų tvarumo tikslinga numatyti intervencijas būtent šio KKI subsektoriaus skatinimui.“. Kas nustatė šį prioritetą, kokiame teisės akte? Palyginimui, etninės kultūros srities prioritetingą kryptį pabrėžia ne tik Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas, bet ir Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo priedėlyje „Lietuvos nacionalinio saugumo pagrindai“, kurio skirsnyje „Kultūros politika“ įvardijama valstybės pareiga išsaugoti ir puoselėti nacionalinės kultūros tapatumą globojant etninę kultūrą ir vietos tradicijas, remiant užsienio lietuvių bendruomenių pastangas išsaugoti tautinį tapatumą.

Smulkesnes pastabas pateikiame priede „EKGT papildomi siūlymai dėl Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos tobulinimo“.

Remiantis išsakytomis pastabomis, siūlome iš esmės tobulinti Kultūros programos projektą. Rekomenduojame neskubėti tvirtinti Kultūros programos projekto, kol jis nebus pakankamai ištobulintas ir išsamiai aptartas bei suderintas tiek su šioje srityje veikiančiomis institucijomis, tiek su nevyriausybinėmis organizacijomis ir kitais visuomenės atstovais, nes priešingu atveju gali nukentėti šio dokumento ir numatomų priemonių veiksmų kokybė.

PRIDEDAMA:

1. Etninės kultūros plėtros valstybinės programos 2019–2027 m. koncepcijos projektas, 9 lapai;
2. EKGT papildomi siūlymai dėl Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos tobulinimo, 4 lapai.

EKGT vardu

Tarybos pirmininkė

Dalia Urbanavičienė

ETNINĖS KULTŪROS PLĖTROS VALSTYBINĖS PROGRAMOS 2019–2027 METŲ KONCEPCIJA

I. BENDROSIOŠ NUOSTATOS

1. Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo 8 straipsnio 1 dalis nustato, kad Etninės kultūros globos taryba (toliau – EKG) inicijuoja ir padeda Vyriausybei parengti Etninės kultūros plėtros valstybinę programą bei koordinuoti jos įgyvendinimą.

2. Vadovaujantis Strateginio planavimo metodikos (patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimu Nr. 827 „Dėl Strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“) 4.2.3 papunkčiu, Etninės kultūros plėtros valstybinė programa atitinka plėtros programų – vidutinės trukmės planavimo dokumentų – reikalavimus, nes ji apima su etninės kultūros plėtra glaudžiai susijusių įvairių ministerijų (Kultūros, Švietimo ir mokslo, Užsienio reikalų, Krašto apsaugos, Vidaus reikalų, Ūkio, Žemės ūkio, Aplinkos, Finansų ir kt.) bei savivaldybių valdymo sritis.

3. Etninės kultūros plėtros valstybinė 2003–2009 m. programa buvo patvirtinta Vyriausybės 2003 m. birželio 19 d. nutarimu Nr. 793 (Žin., 2003, Nr. 60-2725). Etninės kultūros plėtros valstybinė 2010–2014 metų programa buvo patvirtinta kultūros ministro 2010 m. birželio 28 d. įsakymu Nr. IV-363 (Žin., 2010, Nr. 79-4085). Kultūros ministro 2015 m. liepos 22 d. įsakymu Nr. IV-500 patvirtintas Etninės kultūros plėtros 2015–2018 metų veiksmų planas. Seimo Kultūros komitetas 2018 m. vasario 14 d. posėdžio sprendimu Nr. 121-P-3 pritarė EKG iniciatyvai dėl Etninės kultūros plėtros valstybinės 2019–2027 metų programos rengimo.

4. Etninės kultūros plėtros valstybinės 2019–2027 metų programos (toliau – Programa) projekto koncepcijos (toliau – Koncepcija) tikslas – apibrėžti aktualius etninės kultūros plėtros tikslus ir uždavinius, nustatyti Programos rengimo gaires ir svarbiausias įgyvendinimo kryptis.

5. Koncepcija parengta vadovaujantis ne tik minėtomis Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymo nuostatomis, bet ir Lietuvos Respublikos tautinio paveldo produktų įstatymo, Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo, Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ (patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu 2012 m. gegužės 15 d. Nr. XI-2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“) ir kitų su etninės kultūros plėtra susijusių teisės aktų bei UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos nuostatomis.

6. Šioje Koncepcijoje vartojamos sąvokos atitinka Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatyme vartojamas sąvokas.

7. Rengiant Koncepciją remtasi pastaraisiais metais atliktais etninės kultūros būklės tyrimais: Kultūros ministerijos parengta ataskaita „Etninės kultūros plėtros 2015–2018 metų veiksmų plano įgyvendinimas (2015–2017 m.)“; Etninės kultūros globos tarybos užsakymu atliktais tyrimais „Etnokultūros integravimas į bendrojo lavinimo dalykus: planai ir realybė“ (2017 m., atliko A. Vaicekaskas), „Etninės kultūros ugdymo reikšmė kultūrinio turizmo plėtrai“ (2017 m., atliko D. Urbanavičienė), „Regioninė politika ir aukštojo mokslo pertvarka Lietuvoje“ (2017 m., atliko D. Urbanavičienė); Lietuvių etninės kultūros draugijos 2016–2017 m. atliktais „Etninės kultūros vertybinių nuostatų tyrimais“, iš dalies finansuotais Lietuvos kultūros tarybos (projekto finansavimo sutartis 2016 m. gegužės 27 d. Nr. 5/TYR-9(6.51)-2016).

II. ETNINĖS KULTŪROS SVARBA IR JOS TĖSTINUMO UŽTIKRINIMAS

8. Būtinybė valstybei rūpintis etnine kultūra grindžiama tautinės savimonės, pilietiškumo ir kultūrinės savasties siekiamybe. Etninė kultūra svarbi įvairiais atžvilgiais:

- *Puoselėjant ir saugant lietuvių, Lietuvos piliečių ir pasaulio lietuvių tapatybę ir lietuviškumą etninėse lietuvių žemėse* – etninė kultūra užtikrina savo vertės pajautimą ir lygiavertį bendravimą su kitomis kultūromis, yra nacionalinės kultūros pamatas, gali padėti suvokti giluminius tapatybės sluoksnius;

- *Rūpinantis valstybės ir nacionaliniu saugumu* – kuo tvirtesnė tauta savo ideologija ir tradicijomis, tuo jos saugumas didesnis, stiprėja Tėvynės meilės jausmas, todėl etninė kultūra sietina su patriotiškumu, tautine savimone;

- *Ugdant ir plėtojant kultūrinės ir tautinės savasties suvokimą ir skatinant susidomėjimą lietuviškumu globaliame pasaulyje* – užsienyje lietuviams trūksta identiteto, kurio jie ieško etninėje kultūroje, nes tauta savitumą išlaiko ne tik per kalbą, bet ir per papročių perdavimą iš kartos į kartą, liaudies kūrybą ir kitas tradicijas;

- *Siekiant suvaldyti emigracijos procesus* – kai žmogus jaučia sąsają su savo tautos kultūrinėmis šaknimis, jis jaučiasi tvirtesnis, brandesnis, gali lengviau įveikti iššūkius, jaučia pasididžiavimą savo valstybe, jos tradicijomis ir vertybėmis, o tai gali pristabdyti emigracijos procesus, pažadinti norą siekti, kad pagerėtų gyvenimo kokybė Tėvynėje, skatinti į ją sugrįžti;

- *Kultūros, švietimo srityse* – etninė kultūra skatina žmonių saviraišką, ji yra svarbi bendruomenių gyvenime ir ypač reikalinga regionams, padeda kultūrą ir švietimą susieti stipriais tarpusavio ryšiais, kurie būtini siekiant užpildyti tradicijų perdavimo iš kartos į kartą šeimose spragas;

- *Ekonomikos srityje* – kultūrinio turizmo įvairovę ir patrauklumą praturtina tradiciniai amatai, kulinarinis paveldas, mugės, tradicinės šventės, folkloro festivaliai, etnoarchitektūros savitumas, tautinių suvenyrų ir tradicinio dizaino produkcijos gamyba bei populiarinimas;

- *Socialinėje srityje* – etninė kultūra (šventės, dainavimas, šokiai, muzikavimas, žaidimai, mugės, amatų mokymasis ir kt.) jungia įvairių socialinių sluoksnių žmones, padeda puoselėti bendruomeniškumą, šeimos ir giminės santykius, suteikia gyvo bendravimo terpę, kūrybingą laisvalaikį ir sveiką, harmoningą gyvenimo būdą. Etninė kultūra visų pirma yra ne sceninis menas, bet dalyvavimo kultūra, kur kiekvienas yra dalyvis ir kūrėjas – tai savaime mažina emocijų ir socialinę atskirtį, todėl gali būti panaudota kaip puiki priemonė socialinės integracijos veikloms, įvairioms socialinėms problemoms spręsti;

- *Aplinkosaugos ir darnios plėtros srityje* – etninė kultūra kaip holistinė sistema visiškai apima ne tik darnios plėtros principus, bet ir visas gyvenimo sritis, skleisdama vidinę išmintį, jog visos veiklos turi derėti tarpusavyje. Puoselėjant gamtos ir kultūros paveldą, skatinamas visuomenės sąmoningumas aplinkosaugos srityje, ugdomos bendrosios tautos vertybės.

9. Kintantys šių dienų socialiniai, kultūriniai ir ekonominiai procesai, neigiamas globalizacijos poveikis kelia grėsmę etninei kultūrai – niveliuojasi ir nyksta tradicijos, papročiai, etnografinių regionų skirtumai, asimiliuojasi tarmės. Emigracija, neigiama demografinė padėtis ir sparčios gyventojų senėjimo tendencijos gesina gyvuosius etninės kultūros židinius. Todėl atsiranda poreikis kultūros autentiškumą saugoti kaip paveldėtą tautos patirtį, didžiutis kultūrine tautos savastimi bei etnografinių regionų savitumu.

10. Neapbrėpiant etninės kultūros objekto visumos, negali būti kryptingai plėtojama etninės kultūros valstybinė globa. Siekiant suformuoti visuminį požiūrį į etninę kultūrą bei jos globą, reikalinga Programa, užtikrinanti etninės kultūros gyvybingumą nacionalinio saugumo, kultūros, švietimo, mokslo, ekonomikos ir žemės ūkio, aplinkosaugos, socialinės apsaugos, užsienio lietuvių tautinio identiteto išsaugojimo ir kitose srityse.

III. BŪKLĖS ANALIZĖ

11. Apibrėžiant dabartinę etninės kultūros būklę, reikėtų atkreipti dėmesį į šiuos svarbiausius aspektus:

11.1. *Etninės kultūros vieta valstybės politikoje.* Svarbiausi etninės kultūros apsaugą reglamentuojantys Lietuvos teisės aktai yra Etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas ir Tautinio paveldo produktų įstatymas. Etninės kultūros svarbą kitoms viešosios politikos sritims liudija jai skirtas dėmesys Nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme ir Valstybinės kalbos įstatyme, o ugdomąjį etninės kultūros apsaugos aspektą aiškiai parodo Švietimo įstatymas. Etninės kultūros materialiuųjų vertybių apsaugą iš dalies reglamentuoja Muziejų įstatymas, Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, Saugomų teritorijų įstatymas. Lietuva yra ratifikavusi UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvenciją, kuri iš esmės atitinka nematerialiuųjų etninės

kultūros vertybių apsaugą. Etninė kultūra yra kultūros politikos sritis, todėl ji turėtų būti įtraukta į tokius teisės aktus kaip Lietuvos kultūros politikos nuostatos ir kaitos gairės, tačiau to dar nėra. Kita vertus, etninė kultūra atspindi lietuviškos kultūros savitumą, tačiau etninės kultūros sklaida užsienyje reprezentuojant Lietuvą yra nepakankama, todėl ją būtina stiprinti.

Etninės kultūros veiklas vykdyti padeda Lietuvos kultūros tarybos bei savivaldybių projektinis finansavimas, tačiau konkursinis finansavimo mechanizmas neužtikrina etninės kultūros valstybinės globos įgyvendinimo. Būtina tobulinti konkursinio finansavimo modelius užtikrinant etninės kultūros tęstinumą. Ypač svarbu palaikyti išnykstančius reiškinius, labiau remti ir skatinti projektines bendruomenių veiklas. Pagal Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą etnokultūros puoselėjimas yra savarankiška savivaldybių funkcija, o ne valstybės perduota savivaldybėms funkcija, todėl įvairiose savivaldybėse parama etninei kultūrai skirtinga, neretai per menka, o tai skatina regioninius etninės kultūros plėtros netolygumus. Etninės kultūros plėtrai labai trūksta bendros išsamesnės strategijos, jos tikslų ir pasiektų rezultatų koreliacijos tarpinstituciniu lygmeniu.

11.2. Etninės kultūros tęstinumo problemiškasumas. Etninės kultūros prestižui visuomenėje labai kenkia tai, kad etninė kultūra dažnai suvokiama iškreiptai. Tai didelė dalimi lėmė dar nuo sovietmečio ėmusi plisti kičinė „liaudies kūryba“, tautinė savinieka, tradicinių vertybių suvulgarinimas. Žmonėms trūksta esminių žinių apie etninę kultūrą, nes beveik nutrūko nuoseklus jos perdavimas iš kartos į kartą. Papročiai, liaudies dainos bei kita kūryba traukiasi iš kasdienio žmonių gyvenimo, dažniau etninė kultūra perkeliama į sceną ar muziejų. Problemiškomis išlikimo prasme įvardijamos beveik visos etninės kultūros sritys. Ypač trūksta išmanymo apie kalendorines ir kitas tradicines šventes, neretai jų etnokultūrinį turinį nustelbia susitelkimas į komerciją, masiškumą. Blogiausia būklė yra tų etninės kultūros sričių, kurioms puoselėti trūksta specialistų. Plačiojoje visuomenėje, specialistų rate ir valstybės nuostatose tebėra neaiški etninės kultūros ir mėgėjų meno takoskyra. Akivaizdus etninės kultūros apibrėžtumo reliatyvumas ir neaiškumas, o tai yra tiesiogiai susiję su mokslinių tyrimų šioje srityje stoka. Visa tai menkina etninės kultūros statusą, prestižą ir visuomenės palankumą jai. Dažnai klaidingai manoma, jog etninė kultūra priklauso tik kultūros sričiai, tačiau ji apima ir švietimą, žemės ūkį, turizmą, smulkųjį verslą, užsienio politiką, aplinkosaugą, regioninę politiką bei kitas sritis.

11.3. Etnografinių regionų savitumo puoselėjimas. Atskleidžiant etnografinių regionų savitumą ir siekiant juos išsaugoti, svarbu įtvirtinti šių regionų puoselėjimo tikslus ir uždavinius, sudaryti etnografinių regionų etnokultūrinės plėtros programas. Tam būtina tirti etnografinių regionų būdingąsias ypatybes, atkreipiant dėmesį į jų tęstinumą, pritaikomumą ir kaitos tendencijas šiuolaikiniame Lietuvos kultūriniame gyvenime ir įgyvendinant regioninę politiką. Šiuo metu regioninės plėtros politika iš esmės ignoruoja etnografinių regionų buvimą ir regioninės plėtros priemones grindžia apskričių principu. Svarbus uždavinys – užtikrinti natūralią gyvuojančių tradicijų tąsą, sudaryti sąlygas tradicijų perdavimui bendruomenėse, nes etnoregioninis bendruomeniškas yra etninės kultūros pamatas.

11.4. Etninės kultūros raiška dabartyje. Tyrimai rodo, kad šiuolaikiniame gyvenime kaip ryškiausios etninės kultūros apraiškos įvardijamos tradicinės kalendorinės šventės, archajiški simboliai, sutartinės, muzikavimas, dainos ir šokiai, tautodailės raiška, paprotinė etika, prigimtinė pasaulėžiūra, etnoregioninė savimonė bei tarmės. Etninės kultūros sklaidai reikšmingiausiomis laikomos didžiosios folkloro šventės, festivaliai, dainų šventės, kraštiečių sueigos ir bendruomenių šventės, vakaronės, mugės, parodos, kūrybinės stovyklos, meistriškumo dirbtuvės, edukaciniai seminarai ir kiti renginiai, kulinarinio paveldo populiarinimas, televizija ir radijas, regioninė bei vietinė žiniasklaida. Džiugina, kad stiprėjant kaimų ir mažų miestelių bendruomenėms, vis dažniau bendruomenių veikloje prisimenami krašto papročiai, rengiamos tradicinės kalendorinės šventės. Kyla jaunimo susidomėjimas savo šaknimis, o prie to labai prisideda etninės kultūros sklaida modernizuotomis formomis. Ypač ryškūs teigiami pokyčiai įvyko dėl Seimo paskelbtų atmintinų metų: 2013 m. – Tarmių metais – gerokai išaugo tarmių prestižas visuomenėje; 2015 m. – Etnografinių regionų metais – išpopuliarėjo visi penki Lietuvos etnografiniai regionai (Žemaitija, Mažoji Lietuva, Suvalkija (Sūduva), Dzūkija (Dainava), Aukštaitija); 2017 m. – Tautinio drabužio metais – daug dėmesio buvo skirta tautinio kostiumo sklaidai ir populiarinimui. Siekiant pakelti tautinės savimonės lygį ir išryškinti tautinio kostiumo reikšmę, dar 2015 ir 2016 m. buvo

organizuoti Tautinio kostiumo konkursai „Išaušta tapatybė“, Lietuvos nacionaliniame kultūros centre (toliau – LNKC) ir savivaldybių kultūros centruose įgyvendintos tautinio kostiumo atkūrimo bei pasirengimo Dainų šventei programos, padėjusios nemažai daliai meno kolektyvų apsirūpinti tautiniais kostiumais.

11.5. Etnokultūrinio turizmo plėtra. Nurodant kultūrinio turizmo plėtros naudą Baltijos šalims, UNESCO pateikė pasiūlymus¹ turizmo industrijoje plačiau naudoti kultūrinį ir istorinį paveldą, įtraukiant ir etninę kultūrą, folkloro festivalius, kalendorines šventes, tradicines sodybas, amatus, kulinarinį paveldą. Šiandien kultūrinis turizmas nėra vien rekreacinė, bet ir ekonominė veikla, kuri sukuria darbo vietas, didina biudžeto pajamas ir skatina regionų plėtrą. Kaimo turizmas turėtų būti ypač susijęs su etnine kultūra, svečiams suteikti galimybes pažinti tradicijas, etnokultūrinę aplinką, amatus, kulinarinį paveldą, vietinį tradicinį gyvenimo būdą. Tačiau Lietuvoje kaimo turizmo sodybų savininkai pernelyg retai tam skiria dėmesio, nes nėra pakankamai susipažinę su tradicijomis, o toks neišmanymas gali etninę kultūrą perdėm sukومercinti ir net numarinti. Šiandieninis silpnas turizmo ir kultūros sektorių valstybinis bendradarbiavimas bei prioritetų trūkumas užleidžia vietą privataus turizmo sektoriaus iniciatyvoms, kai neretai taikomos tik masinio turizmo schemas, per mažai domimasi materialiuoju ir nematerialiuoju kultūros paveldu Lietuvoje, išsaugotomis tautos kultūrinėmis vertybėmis, regioniniu išskirtinumu. Plėtojant kaimo turizmą ne visuomet profesionaliai naudojama etnografinė aplinka, jos objektai menkai integruojami į kultūrinio turizmo maršrutus. Svarbus veiksnys gerinant Lietuvos kaimo įvaizdį ir saugant mūsų krašto tradicijas yra lietuviškos tradicinės architektūros puoselėjimas, tautinio paveldo amatų demonstravimas, edukacinių programų teikimas. Būtina skatinti kaimo turizmo inovatyvų vystymąsi bei konkurencingų kaimo turizmo produktų kūrimą, bendradarbiavimą tarp kaimo turizmo sodybų šeimininkų ir vietinių etninės kultūros puoselėtojų.

11.6. Tautinio paveldo produktų sertifikavimas, tradicinių amatų plėtra ir sklaida. Patvirtinus 2007 m. Tautinio paveldo produktų įstatymą, Lietuvoje buvo pradėtas tautinio paveldo produktų, tradicinių amatų meistrų ir mokymo programų sertifikavimas. Tradiciniai amatai, tautodailė, kulinarinis paveldas ir kiti tautinio paveldo produktai svarbūs ugdant tautinės savasties suvokimą ir skatinant susidomėjimą lietuviškumu globaliame pasaulyje, tačiau šios srities specialistai nesulaukia tinkamo valstybės dėmesio ir paramos. Etninė kultūra neefektyviai panaudojama verslų, lengvosios ir kultūrinės pramonės plėtrai. Pavyzdžiui, neišnaudojama šimtamete tradicija pasižyminti Kaziuko mugė, kurios dalis galėtų tapti sertifikuota pagrindine Lietuvos tradicine muge (joje sukongcentravus prekybą sertifikuotais tautinio paveldo produktais ir tradicijas atspindinčiais kultūriniais renginiais) – svarbia ir įdomia ne tik mūsų šaliai, bet ir pasauliui.

11.7. Etnokultūrinio ugdymo reikšmė ir trūkumai. Natūralus tradicijos perdavimas šeimose yra beveik nutrūkęs, todėl švietimui tenka pagrindinis etnokultūrinio ugdymo darbas. Norint sukurti fundamentalius pagrindus etninei kultūrai gyvuoti, ugdymas privalo apimti visas švietimo grandis nuo darželių iki aukštųjų mokyklų, suformuojant visapusišką etninės kultūros ugdymo sistemą. Tačiau švietimo srityje etninės kultūros ugdymas tokio tęstinumo neturi ir yra tik deklaratyvus, nes trūksta privalomumo ir ugdymo vientisumo, aiškiau reglamentuotos atskaitomybės. Kokybiškas etninės kultūros ugdymas suteikiamas tik labai mažai daliai mokinių. Atlikti abiturientų tyrimai parodė, kad interesas ir poreikis etninei kultūrai yra formuojami dalykai: tik tose mokyklose, kur nuolat vyksta etnokultūrinės pakraipos renginiai, yra formuojamas pozityvus moksleivių santykis su etnine kultūra, atsiranda jų poreikis tradicinės kultūros dalykams, didesnis noras išmokti lietuvių liaudies dainų, šokių, amatų, papročių, apeigų, mitologijos ir kt. Kasmet organizuojami vaikų ir jaunimo konkursai „Tramtatulis“, „Patrepšynė“, „Mano gimtinė“, etnomuzikavimo kursai, tradicinių šokių stovyklos, tačiau etnokultūrinė popamokinė veikla daugelyje švietimo įstaigų vyksta nepakankamai aktyviai ir nekokybiškai, dažnai vietoje autentiškų etninės kultūros vertybių pasirenkama stilizuota jų transformacija. Nustatyta, kad per pastaruosius 14 metų keitėsi etninės kultūros sklaidos būdai: perpus sumažėjo moksleivių, su etnine kultūra susipažinusių per etninės kultūros pamokas, ir dvigubai išaugo skaičius moksleivių, kurie su etnine kultūra susipažįsta per jos

¹ Žr. *Baltic Cultural Tourism Policy Paper*. (2003). Prieiga internete:

http://www.unesco.lt/uploads/file/failai_VEIKLA/kultura/kultūrinis_turizmas/Baltic_Culture_Tourism_Policy_Paper_Final_Document_Final_Checked.pdf

integravimą į kitas pamokas, o penktadalį moksleivių iš viso nėra supažindinami su etnine kultūra. Tyrimai atskleidė etninės kultūros integruoto švietimo modelio neefektyvumą ir neapibrėžtumą, daugiau jo silpnybių nei stiprybių. Etnokultūrinio ugdymo integraciją labai menkina neigiamas etninės kultūros vertinimas visuomenėje ir šeimose, pedagogų profesinės kompetencijos trūkumas, nepakankama reguliarių tarpdisciplininių kvalifikacijos kėlimo renginių, etnokultūrinės metodinės literatūros ir mokymo priemonių pasiūla, per menka materialinė bazė. Finansavimo stygius trukdo spręsti tiek išvardytas problemas, tiek apsunkina etninės kultūros specialisto pareigybės įvedimą mokyklose. Nef profesionalus, fragmentiškas ir netolygus dėmesys etnokultūriniam ugdymui atima galimybę mokiniams suteikti etninės kultūros pagrindus, nors toks uždavinys deklaruotas etnine kultūra ir švietimą reglamentuojančiuose įstatymuose.

11.8. *Etninės kultūros specialistų poreikis.* Svarius etninės kultūros plėtros rezultatus galima pasiekti tik rengiant pakankamą skaičių etninės kultūros specialistų, kurie Lietuvai labai reikalingi. Dažnai reikšmingų etninės kultūros reprezentacijos reiškinį organizatoriams trūksta kompetencijos ir profesionalumo, specialių žinių etninės kultūros srityje. Nemažai Lietuvos savivaldybių neturi etninės kultūros specialistų (Akmenės, Alytaus, Biržų, Ignalinos, Joniškio, Jurbarko, Pakruojo, Plungės, Raseinių, Skuodo, Šiaulių, Švenčionių, Vilkaviškio rajonų, Elektrėnų, Kazlų Rūdos), todėl jose etninės kultūros klausimus kuruoja tik kviestiniai specialistai (folkloro ansamblių vadovai, muziejų, amatų centrų darbuotojai ir kt.). Etninės kultūros specialistai galėtų prisidėti ženkliai gerinant daugelio valstybės ir savivaldos institucijų veiklos efektyvumą, todėl jiems turėtų būti sukurta daugiau darbo vietų valstybės ir savivaldos institucijose, kultūros centruose, švietimo įstaigose. Etninės kultūros specialistams turėtų būti nustatyti tam tikri kvalifikaciniai reikalavimai, o specialistų rengimui – skirtas valstybinis užsakymas. Svarbiausios etninės kultūros sričiai specialybės – etnologija, kultūros antropologija, etnomuzikologija, etninės kultūros pedagogika ir kitos specialybės, susijusios su kulinariu paveldu, dailiaisiais amatais, tautodaile, paveldosauga, archyvistika, muziejininkyste ir t.t. Taip pat reikėtų rengti tautinio paveldo produktų rinkos kūrimo ir pardavimo specialistus, etninės kultūros srities vadybininkus, nematerialaus kultūros paveldo tyrinėtojus, liaudies ornamentiką išmanančius dizainerius, tautinio drabužio, etnoarchitektūros, kultūrinio turizmo specialistus. Reikalingi ir plataus etnokultūrinio profilio specialistai. Tačiau etninės kultūros specialistų rengimą neigiamai paveikė pastaruoju dešimtmečiu vykusį aukštųjų mokyklų pertvarka – šiuo metu nė viename Lietuvos universitete neliko etnologijos bakalaurų ir magistrantūros studijų, niekur nėra rengiami pedagogai, galintys kvalifikuotai dėstyti etninę kultūrą bendrojo lavinimo mokyklose. Etnologijos studijų kryptis neseniai išbraukta iš studijų kryptių aukštosiose mokyklose sąrašo. Liko tik etnologijos doktorantūra, tačiau ją pasirinkti ilgainiui galės tik studentai, atėję iš gretutinių specialybių, o jiems disertacijas parengti gerokai sunkiau, negu kitų specialybių doktorantams, tęsiantiems doktorantūros studijas toje pačioje mokslo srityje. Be to, etnologijos ir folkloristikos specialybių nėra profesijų klasifikatoriuje, todėl darbo rinkoje šių specialistų pasiūlos ir poreikio paieška yra negalima, o tai apsunkina jų įsidarbinimo sąlygas.

11.9. *Mokslinių tyrimų poreikis ir kliūtys jiems vykdyti.* Trūkstant strateginio požiūrio į etninės kultūros mokslinių tyrimų ir studijų svarbą bei perspektyvą, etnologinių tyrimų mastai Lietuvoje menkėja, jie tapo itin fragmentiški ir nenuoseklūs, o etnologijos mokslo ir dėstyto perspektyvos – regresyvos. Nei Lietuvos mokslo taryba, nei kuri nors kita valstybinė mokslą kuruojanti institucija Lietuvoje nesirūpina tolygia ir visaverte etnologijos ir kitų lituanistikos mokslų plėtros strategija bei politika, neužtikrina etnologijos srities mokslų išlikimo ir perspektyvumo, nėra skiriamas pastovus finansavimas šios srities ilgalaikiams fundamentiniams tyrimams. Mokslo ir studijų įstatymas įtvirtino lituanistikos (apimančios ir etnologijos, kultūros ir istorijos paveldo fundamentinius tyrimus, nematerialaus paveldo kaupimą, sisteminimą, saugojimą bei sklaidimą) tyrimų ir studijų prioritetą, tačiau žemesnieji teisės aktai nesudaro galimybių šį prioritetą įgyvendinti: pavyzdžiui, tyrėjai verčiami daugiau dėmesio skirti ne nacionalinėms, o užsienio konferencijoms bei publikacijoms, o tai siaurina jų galimybes skleisti savo mokslines įžvalgas Lietuvoje. Būtina parengti etninės kultūros ir etnologijos mokslinių tyrimų bei studijų plėtros strategiją.

11.10. *Nematerialaus kultūros paveldo (NKP) vertybių nustatymas, dokumentavimas, išsaugojimas, aktualizavimas ir sklaida.* Pastaraisiais metais buvo pradėti UNESCO Nematerialaus

kultūros paveldo apsaugos konvencijos įgyvendinimo darbai Lietuvoje: patvirtinti NKP vertybių sąvado sudarymą reglamentuojantys teisės aktai, patvirtinta LNKC Sąvado veiklos tęstinumo grupė, atnaujinta NKP duomenų komplektavimo metodika, parengti NKP saugos dokumentai ir modernizuota duomenų bazė, 2017 m. į Sąvadą įtraukta 10 NKP vertybių. 2016 m. parengtas Sutartinių tradicijos plėtros planas, numatytos priemonės, padedančios išsaugoti tradicijos tęstinumą (sutartinių giedojimo mokymai, kūrybinės laboratorijos ir kt.). Tačiau LNKC, kuriam pavesta formuoti minėtą Sąvadą ir rengti NKP vertybių registrą, trūksta specialistų, įrangos, materialinės bazės. Būtina tęsti naujų NKP vertybių atranką į UNESCO reprezentatyvųjį sąrašą, numatyti priemones NKP išsaugojimui ir sklaidai stiprinti.

11.11. *Nepakankama etninės kultūros sklaida viešosiose erdvėse.* Tradicinių kalendorinių švenčių (pvz., Kalėdų, Velykų) ir kitų renginių metu, parduotuvėse, maitinimo įstaigose ir kitose viešosiose erdvėse dažniausiai skamba angliškos, bet ne lietuviškos dainos, nors Lietuva pasižymi ypač gausiais jų lobiais, plėtojama šiuolaikinė jų meniškų interpretacijų kūryba. Lietuviškų tradicinių dainų skambesys, aplinkos dekoravimas senąja ornamentika, simboliais ir kitais paveldėtai įvaizdžiais, kitų etninės kultūros formų gausėnis panaudojimas viešosiose erdvėse galėtų ženkliai prisidėti prie savito Lietuvos įvaizdžio formavimo, sukuriant didesnę trauką užsienio svečiams, o vietos gyventojams ir gimtinę aplankantiems užsienio lietuviams – „savų namų“ pojūtį. Šiuo metu etninė kultūra nepajėgia konkuruoti su masinio pobūdžio renginiais, o žiniasklaidoje ji pateikiama fragmentiškai ir nekokybiškai. Neigiamas požiūris į etninę kultūrą plačioje visuomenėje yra didžiulė problema, o prie to neretai prisideda būtent žiniasklaida, dažnai pateikdama etninę kultūrą kaip pigią pramogą. Siekiant geresnių reitingų, beveik neliko profesionalių šviečiamųjų, pažintinių, išliekamąją vertę turinčių radijo ir televizijos laidų, be to, trūksta žurnalistų, išmanančių ir dirbančių etninės kultūros srityje. Taip pat trūksta tyrimais pagrįstų dokumentinių filmų apie etninę kultūrą ir jos puoselėtojus, todėl svarbu plėsti kino filmų etnokultūrine tematika gamybą, garso ir vaizdo įrašų leidybą.

11.12. *Tautinės savimonės išsaugojimas užsienio lietuvių bendruomenėse.* Neatskiriama etninės kultūros vyksmo dalį sudaro Lietuvos etninėse žemėse gyvenančių lietuvių veikla. Didėjanti emigracija suformavo lietuvių bendruomenes užsienio šalyse, todėl labai svarbu sudaryti sąlygas šių bendruomenių tautinei tapatybei išsaugoti. Tikslinga stiprinti ryšius su lietuvių bendruomenėmis ir kitomis organizacijomis bei pavieniais etninės kultūros puoselėtojais, įtraukiant juos į tautinės savimonės išsaugojimo procesą. Rekomenduotina plėtoti etninės kultūros būklės etninėse žemėse tyrimus, organizuoti jų pristatymus, teikti metodinę pagalbą užsienio lietuvių bendruomenėms, organizuoti mokslines kompleksines ekspedicijas etninės kultūros objektams tirti, rinkti ir fiksuoti etninėse lietuvių žemėse.

IV. ETNINĖS KULTŪROS PLĖTROS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

12. Etninės kultūros plėtros pagrindinis tikslas – užtikrinti visų etninės kultūros sričių gyvybingumą, tęstinumą ir sklaidą, tautinės savimonės ugdymą, formuojant pozityvų visuomenės požiūrį ir suvokimą apie etninės kultūros vertybes, jų reikšmę darniam valstybės ir visuomenės gyvavimui, taip pat užsienio lietuvių bendruomenių identiteto išsaugojimui.

13. Siekiant 12 punkte nurodyto tikslo, įgyvendinant Programą būtina įvykdyti šiuos uždavinius:

13.1. stiprinti etninės kultūros vaidmenį valstybės raidos strategijoje ir politikoje;

13.2. puoselėti etnografinių regionų savitumą, užtikrinti etninės kultūros reiškinų sklaidą;

13.3. skatinti etnokultūrinį turizmą, tradicinius amatus ir tautinio paveldo produktų sertifikavimą;

13.4. plėtoti etnokultūrinį ugdymą ir užtikrinti specialistų, susijusių su etninės kultūros plėtra, rengimą;

13.5. nustatyti, dokumentuoti, išsaugoti ir aktualizuoti nematerialųjį kultūros paveldą, plėtoti etninės kultūros tyrimus bei jų sklaidą Lietuvoje ir užsienyje;

13.6. formuoti profesionalią bei pozityvią etninės kultūros sklaidą viešosiose erdvėse;

13.7. skatinti lietuvių etninės kultūros raišką lietuvių bendruomenėse užsienyje bei baltų bendrystės puoselėjimą.

V. ETNINĖS KULTŪROS PLĖTROS VALSTYBINĖS 2019–2027 METŲ PROGRAMOS KRYPTYS

14. Atsižvelgiant į Konceptijos 13 punkte nustatytus etninės kultūros plėtros uždavinius, Programos kryptys yra šios:

Uždaviniai	Kryptys
1 uždavinys. Stiprinti etninės kultūros vaidmenį valstybės raidos strategijoje ir politikoje	1.1. Etninės kultūros įtraukimas į bendrąją kultūros politiką
	1.2. Etninės kultūros plėtros programų rengimas ir įgyvendinimas savivaldybėse
	1.3. Kompetencijos etninės kultūros srityje stiprinimas valstybės valdymo institucijose
	1.4. Etninės kultūros konkursinio finansavimo modelio tobulinimas
	1.5. Etninės kultūros panaudojimas socialinės integracijos veikloms
	1.6. Etninės kultūros srityje nusipelnusių asmenų pagerbimas ir (ar) jamžinimas
	1.6. Lietuvos etnokultūrinių vertybių reprezentacija ir sklaida užsienyje
2 uždavinys. Puoselėti etnografinių regionų savitumą, užtikrinti etninės kultūros reiškinių sklaidą	2.7. Etnografinių regionų įtvirtinimas teisės aktuose ir populiarinimas
	2.2. Etninės kultūros įstaigų tinklo etnografiniuose regionuose suformavimas
	2.3. Etnografinių regionų etnokultūrinės plėtros programų sudarymas ir įgyvendinimas
	2.4. Tautinio kostiumo populiarinimas ir gamybos plėtra
	2.5. Tarmių statuso įtvirtinimas, išsaugojimas ir tęstinumas
	2.6. Kulinarinio paveldo sklaida
	2.7. Etnoarchitektūros tradicijų aktualizavimas
	2.8. Reikšmingi tęstiniai etninės kultūros renginiai (festivaliai; kalendorinės šventės; mugės; parodos, plenerai; stovyklos; konkursai ir kt.)
	2.9. Etninės kultūros plėtra bendruomenėse – teritorinėse (kaimo, miestelių, miestų mikrorajonų) ir susikūrusiose bendrų interesų pagrindu (folkloro ansambliai, klubai ir pan.)
	2.10. Įvairių etnokultūrinės raiškos formų (dainų, sutartinių, šokių, žaidimų ir kt.) sklaida.
3 uždavinys. Skatinti etnokultūrinį turizmą, tradicinius amatus ir tautinio paveldo produktų sertifikavimą	3.1. Etnokultūrinio turizmo įtraukimas į turizmo Lietuvoje bendrąją plėtrą
	3.2. Tradicijų sklaida kaimo turizmo ir agroturizmo srityse
	3.3. Turizmo plėtra užsiimančių asmenų etnokultūrinių kompetencijų ugdymas ir verslumo skatinimas
	3.4. Etninės kultūros kelių, turistinių maršrutų rengimas
	3.5. Suvenyrų kūrimo, gamybos ir populiarinimo plėtra
	3.6. Tradicinių dirbinių sertifikavimas ir gamybos plėtra
	3.7. Tradicinių veislių augalų, gyvūnų ir jų produktų sertifikavimas bei populiarinimas
	3.8. Tradicinių paslaugų sertifikavimas ir populiarinimas
	3.9. Tradicinių amatų meistrų ir mokymo programų sertifikavimas

	3.10. Kaziuko mugės dalies bei kitų tradicinių mugių sertifikavimas ir organizavimas
	3.11. Tradicinių amatų centrų veiklos intensyvinimas ir tobulinimas
	3.12. Tautinio paveldo produktų ir tradicinių amatininkų informacinės sistemos sukūrimas
4 uždavinys. Plėtoti etnokultūrinį ugdymą ir užtikrinti specialistų, susijusių su etninės kultūros plėtra, rengimą	4.1. Etninės kultūros ugdymo plėtra ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme
	4.2. Etninės kultūros ugdymo plėtra formaliajame ir neformaliajame ugdyme bendrojo lavinimo mokyklose
	4.3. Etninės kultūros ugdymo plėtra neformalaus švietimo įstaigose
	4.4. Moksleivių etninės kultūros olimpiados organizavimas
	4.5. Etnokultūrinių stovyklų organizavimas
	4.6. Visuomenės etnokultūrinis švietimas, kultūros įstaigų edukacinės veiklos plėtra
	4.7. Etninės kultūros vadovėlių ir kitos metodinės medžiagos rengimas
	4.8. Materialinės bazės, būtinos etnokultūrinio ugdymo veikloms, stiprinimas
	4.9. Etnokultūrinio ugdymo procesų stebėseną ir tyrimai
	4.10. Etnokultūrinio ugdymo pedagogų rengimas ir kvalifikacijos tobulinimas
	4.11. Etnologų, folkloristų, etnomuzikologų ir kitų su etnine kultūra susijusių specialistų rengimo plėtra
	4.12. Kvalifikacinių reikalavimų etninės kultūros specialistams nustatymas
	4.13. Etninės kultūros specialistų poreikio analizė, rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo stebėseną bei tyrimai
	4.14. Etnokultūrinių specialybių įtraukimas į profesijų klasifikatorių
5 uždavinys. Nustatyti, dokumentuoti, išsaugoti ir aktualizuoti nematerialiųjų kultūros paveldą (NKP), plėtoti etninės kultūros tyrimus bei jų sklaidą Lietuvoje ir užsienyje	5.1. NKP sąvado sudarymas
	5.2. NKP dokumentavimas ir archyvavimas bei archyvų statuso įtvirtinimas
	5.3. NKP skaitmeninimas ir sklaida
	5.4. Lietuvos NKP įtraukimas į UNESCO reprezentatyvų NKP šedevrų sąrašą bei įtrauktų objektų tradicijos tęstinumo užtikrinimas
	5.5. Įvairių NPK formų (muzikinio, sakinio, šokamojo ir žaidžiamojo folkloro, tautodailės, papročių ir t. t.) gyvosios tradicijos išsaugojimas, reprezentavimas ir sklaida
	5.6. NKP būklės bei plėtos Lietuvoje stebėseną ir tyrimai
	5.7. Fundamentinių ir taikomųjų etnokultūrinių tyrimų plėtra
	5.8. Etnologinės krypties mokslo renginių organizavimas Lietuvoje
	5.9. Su etnine kultūra susijusių Lietuvos mokslinių pasiekimų sklaida užsienyje
6 uždavinys. Formuoti profesionalią bei pozityvią etninės kultūros sklaidą viešosiose erdvėse	6.1. Etninės kultūros sklaida viešosiose erdvėse valstybinių ir kalendorinių švenčių metu
	6.2. Pozityvi etninės kultūros sklaida per žiniasklaidos priemones vykdant profesionalią etninės kultūros švietėjišką misiją visuomenėje
	6.3. Šiuolaikinių technologijų panaudojimas etninės kultūros plėtrai, etninės kultūros vizualizacija
7 uždavinys. Skatinti lietuvių etninės kultūros raišką lietuvių bendruomenėse užsienyje bei baltų bendrystės puoselėjimą	7.1. Užsienio lietuvių etninės kultūros, tautinės savimonės išsaugojimas ir tęstinumas, sąsajų su Lietuva užtikrinimas
	7.2. Etninės kultūros būklės etninėse žemėse tyrimų ir jų sklaidos plėtra
	7.3. Etninės kultūros specialistų metodinės pagalbos teikimas ir metodinių priemonių rengimas užsienio lietuvių bendruomenėms

VI. PROGRAMOS PROJEKTO RENGIMAS, PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS, STEBĖSENA, FINANSAVIMAS IR ATSKAITOMYBĖ

15. Programos projekte:

15.1. pagrindžiama Programos atitiktis šioje Konceptijoje apibrėžtiems etninės kultūros plėtros tikslams, uždaviniams ir kryptims;

15.2. nustatomi siekiami rezultatai ir vertinimo kriterijai;

15.3. pateikiamas Programos įgyvendinimo tarpinstitucinis planas, nurodant įgyvendinimo priemones, terminus, lėšų poreikį bei finansavimo šaltinius.

16. Už Programos įgyvendinimo koordinavimą atsakingos Kultūros ministerija ir Etninės kultūros globos taryba. Įgyvendinant Programą dalyvauja Švietimo ir mokslo, Krašto apsaugos, Užsienio reikalų, Žemės ūkio, Ūkio, Aplinkos, Socialinės apsaugos ir darbo, Vidaus reikalų, Susisiekimo ir Finansų ministerijos, Lietuvos savivaldybių asociacija, savivaldybės.

17. Programą įgyvendinančios institucijos kasmet atsiskaito Kultūros ministerijai ir Etninės kultūros globos tarybai už programos įgyvendinimą praėjusiais ataskaitiniais metais. Programos įgyvendinimui vertinti Kultūros ministerija ir Etninės kultūros globos taryba sudaro tarpinstitucinę komisiją, o Programos rezultatai viešinami Kultūros ministerijos ir Etninės kultūros globos tarybos tinklalapiuose.

EKGT papildomi siūlymai dėl Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos tobulinimo

Toliau pateikiami EKGT siūlymai dėl Kultūros ir kūrybingumo plėtros programos tobulinimo pagal 1, 2, 3, 5, 6, 7 programos dalis (atskirus dokumentus).

1 DALIS (NPP 1 strateginis tikslas „Pereiti prie mokslo žiniomis, pažangiosiomis technologijomis, inovacijomis grįsto darnaus ekonomikos vystymosi ir didinti šalies tarptautinį konkurencingumą“; NPP 1.8 uždavinys „Didinti kultūros-kūrybinių industrijų potencialą ir skatinti kūrybiniu turiniu grįstų produktų kūrimą“)

1. Šioje dalyje pateiktos spręstinios problemos priežastys nepilnai atitinka NPP 1-ą tikslą, nes nė vienoje iš spręstinių problemos priežasčių nėra paminėtas perėjimo prie mokslinio pagrindimo poreikis.

2. Taip pat trūksta pilno atitikimo NPP 1.8 uždaviniui, kadangi spręstinios problemos priežastys per menkai paliečia kūrybiniu turiniu pagrįstų projektų kūrimo problematika, pernelyg iškeliami ekonominiai prekybiniai tikslai.

3. Įvardijant 3-iąją priežastį „Nėra sistemingos KKI sektoriaus duomenų ir veiklos stebėsenos“ nurodoma, kad Kultūros ministerija bendradarbiaudama su Ekonomikos ir inovacijų ministerija planuoja: a) vykdyti nuolatinę KKI sektoriaus stebėseną, sukurtų ir plėtotų statistinių duomenų rinkimą ir analizę; b) tobulinti Kultūros ir kūrybinių industrijų (KKI) ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių; c) parengti kultūros ir kūrybinių industrijų politikos 2021-2028 metų plėtros gaires. Nerimą kelia, kad planuojama pasitelkti tik ekonominės srities atstovus, o atliekant stebėseną apsiriboti tik statistiniais duomenimis.

EKGT nuomone, kultūros srities stebėsenos metodai turėtų būti grindžiami dviem pagrindinėmis metodologinėmis strategijomis – ne vien kiekybine, bet ir kokybine. Kokybinės duomenų rinkimo strategijos taikymas ypač svarbus, kadangi leidžia nukreipti pagrindinį dėmesį į gilesnį kultūrinių reiškinių, procesų pažinimą ir supratimą, gali būti gaunama informacija apie su šiais reiškiniais susijusį su žmonių elgesį ir mąstymą, sudaroma galimybė atskleisti jų dinamiškus, situacinius požymius. Tyrėjo vaidmuo vykdant kokybinius tyrimus dažniausiai yra labai aktyvus, dalyvaujantis, todėl kokybinius atskirų kultūros sričių stebėseną privalo atlikti tik tos srities žinovai. Ypač etninės kultūros srityje nereikėtų teikti pirmenybės statistinei sukurtų produktų gausai, kadangi etninė kultūra nėra masinė kultūra, o o tuo labiau nėra komercinę naudą gaunanti kultūros sritis.

Pasiūlymas:

Įtraukti EKGT į dalyvių sąrašą 4.1 priemonėje „Kultūros ir kūrybinių industrijų analitikos ir stebėsenos sistemos sukūrimas ir palaikymas“.

2 DALIS (NPP 4-as strateginis tikslas „Stiprinti tautinį ir pilietinį tapatumą, didinti kultūros skvarbą ir visuomenės kūrybingumą“, NPP 4.1 uždavinys „Skatinti gyventojus dalyvauti kultūrinėse veiklose ir prisidėti prie kultūros plėtros“)

1. Šioje dalyje įvardijama svarbi problema „Nepakankamas gyventojų dalyvavimas kultūros veiklose ir netolygus kultūros produktų vartojimas“, tačiau ji yra bendra ir jos pagrindimas bei numatomi sprendimo būdai neįtikina, jog bus siekiama stiprinti tautinį ir pilietinį tapatumą. Gyventojų įsitraukimas į kultūros veiklas galimai būtų didesnis, jei kultūrinės veiklos paslaugos, galimybės būtų labiau susijusios su aktualiais vietos bendruomenių poreikiais ir vietos kultūrinių tradicijų (paveldo ir dabartinių) aktualizavimu.

2. Pateiktos visos 3 spręstinios problemos priežastys rodo, kad nepagrįstai yra nuvertinamos vietinės reikšmės ir savivaldybių reikšmės kultūros paslaugos, iškeliamas nacionalinio lygmens paslaugos, planuojama stiprinti tik profesionalaus meno paslaugas, ypač regioniniame ir nacionaliniame lygmenyse. Pavyzdžiui, aptariant regioninės svarbos kultūros paslaugas, teigiama:

„Tai netolygiausiai prieinamos paslaugos regione. Regionuose kokybiškas kultūrinės paslaugas įmanoma plėtoti pritraukiant kultūrinį turinį iš didžiųjų miestų ar užsienio“. Regioninių kultūros centrų ar kitų kultūros paslaugas teikiančių subjektų tinklo plėtra yra labai reikalinga, ypač tam, kad gyventojai, visuomenė turėtų galimybių įsitraukti į kultūros veiklas. Jokiu būdu negalima sutikti, kad regionuose reikėtų atsisakyti regioninių kultūros centrų tinklo plėtros ir labiau orientotis į nacionalinio ir tarptautinio lygmens paslaugas, teiktinas kiekvienam gyventojui.

3. Apibūdinant 2-ąją priežastį „Kultūros edukacijos stoka ir prieinamumas visą gyvenimą“ per mažai dėmesio tenka etninei kultūrai, užsimenama tik apie „pagarbą tradicijoms“ (kai ypač svarbu puoselėti tradicijų tęstinumą), labiau akcentuojamos kitos meno formos: „Tikslinga būtų formaliojo švietimo programose sistemingai įdiegti ir plačiau naudoti įvairias meno formas, įtraukiant ir kiną, video meną, gatvės meną, neakademinę muziką, dizainą, šokį, jaunimui aktualius raiškos būdus“. Ar etninė ir liaudies muzika patenka į neakademinės muzikos sąvoką? Kur galima rasti neakademinės muzikos apibrėžimą, išaiškinimą? Visiems būtų aiškiau, jei būtų tiksliau išvardinta, juolab, kad atskirai minimas kinas, video menas, gatvės menas.

Pasiūlymai:

1. *Įtraukti EKG T į dalyvių sąrašą šiose priemonių kryptyse:* 1.2. „Kultūros ir meno kompetencijų centrų tinklo sukūrimas ir bendradarbiavimo skatinimas“; 1.3. „Gyventojus ir bendruomenes įtraukiančių kultūros veiklų ir jų įvairovės skatinimas, vietovių tapatumo ir savitumo išsaugojimas“; 1.7. „Kultūros paslaugų prieinamumo didinimas per vietos turizmo kūrimo ir palaikymo skatinimą“; 1.8. „Kultūros ir meno sričių veiklos stebėsenos sistemos sukūrimas“; 2.2. „Kultūros turinio, meno formų ir metodų integravimas į formalųjį švietimą“.

2. *Įtraukti programas Etninė kultūra bei Mėgėjų menas į 1.3 priemonę* „Gyventojus ir bendruomenes įtraukiančių kultūros veiklų ir jų įvairovės skatinimas, vietovių tapatumo ir savitumo išsaugojimas“ ne tik LKT finansuojamą programą *Mažosios Lietuvos kultūros sostinės*, bet ir;

3 DALIS (NPP 4-as strateginis tikslas „Stiprinti tautinį ir pilietinį tapatumą, didinti kultūros skvarbą ir visuomenės kūrybingumą“; NPP 4.2 uždavinys „Gerinti sąlygas kuriantiems Lietuvoje ir didinti Lietuvos kultūros sklaidą užsienyje“)

1. Šioje dalyje įvardijant Priežastį 1.1. „Nesubalansuotos galimybės ugdyti ir palaikyti skirtingų meno sričių talentus ir kūrėjus“ visiškai apeinami etninės kultūros srities atstovai. Etninės kultūros plėtojimo srityje yra kūrybingų asmenų, talentingų etnokultūrinį tapatumą skleidžiančių kūrėjų ir atlikėjų, tačiau pasigendama pastovios ir tikslingai veikiančios jų veiklos finansavimo ir skatinimo sistemos.

2. Kalbant apie kompetencijų centrus (trūksta aiškumo, kas tai yra), ne visada vienodai naudojamas terminas: vienu atveju *kultūros ir meno kompetencijų centrai*, kitų atveju – tik *meno kompetencijų centrai*. Reikėtų naudoti vienodą pavadinimą, joku būdu nesusiaurinant tik iki meno kompetencijų aprėpties. Visa pastraipa skirta meno sritims ir tam tikriems išrinktiesiems meno kompetencijų centrams. Ar kultūros (ypač etninė kultūros) sritis kada nors gali tikėtis bent dalelės panašaus dėmesio ir nors vieno savo kompetencijų centro?

3. Įvardijant Priežastį 1.2. „Nekonkurencingas atlygis ir menkos kompetencijų tobulinimo galimybės kultūros srities darbuotojams“ pateikti abejotini teiginiai: „Tikslinga premijų sistemą susieti su naujausiomis technologijomis, naujųjų medijų menu, tarpdisciplininio menu, vertinti kūrėjų novatoriškumą, proveržį, netikėtumą, rizikuojantį aštrumą, indėlį į kultūros ir kūrybinių industrijų plėtrą, skatinti jaunuosius menininkus, vertinti visų teikiamų kultūros ir meno premijų visumą“. Kultūrinių tradicijų, tradicinės kultūros tęstinumas yra ne mažiau reikšmingas, kuriam nėra svarbu akcentuoti naujausias technologijas, novatoriškumą – jis gali savaime atsispindėti tradicinės kultūros procesuose, nes tai gyvas procesas, kuris prisitaiko prie besikeičiančių gyvenimo sąlygų, naujovių, todėl specialiai sieti etninės kultūros pasiekimų su kūrybinių industrijų ir technologijų plėtra nebūtina. Pabrėžtina, kad premijų sistema turi būti ne tik kad taikoma etninės kultūros sričiai, bet ir stiprinama.

4. Įvardijant Priežastį 2.4. „Nepakankamai komunikuojamas Lietuvos kultūros ir kūrybinis potencialas prisidedant prie Lietuvos įvaizdžio formavimo strateginių kryptių ir prioritetų

įgyvendinimo“ apėinama etninė kultūra, nors Lietuvos Respublikos Vyriausybės atliktas tyrimas rodo, kad visų pirma Lietuvos įvaizdis siejamas su iš kartos į kartą paveldėtomis tradicijomis.

Pasiūlymai:

Įtraukti EKG T į dalyvių sąrašą šiose priemonėse: 1.2.1. „Finansinių ir nefinansinių paskatų sistemos kultūros sektoriaus darbuotojams sukūrimas ir įgyvendinimas, susiejant su kvalifikacijos tobulinimo sistema“; 1.2.2. „Kultūros sektoriaus darbuotojų profesinių, bendrųjų ir specialiųjų kompetencijų tobulinimo sistemos sukūrimas“; 2.3.1. „Kryptingas Lietuvos kultūros ir kūrybinių sričių pristatymas tarptautinėse platformose“; 2.4.1. „Efektyvi Lietuvos kultūros komunikacija užsienio auditorijoms, prisidedant prie Lietuvos įvaizdžio formavimo strategijos krypčių ir prioritetų įgyvendinimo“.

5 DALIS (NPP 4-as strateginis tikslas „Stiprinti tautinį ir pilietinį tapatumą, didinti kultūros skvarbą ir visuomenės kūrybingumą“; NPP 4.5 uždavinys „Stiprinti istorinės atminties aktualizavimą visuomenėje“)

1. Įvardijant Priežastį 1.2. „Istorinės praeities pažinimo trūkumas visuomenėje ir „Globalioje Lietuvoje““ reikėtų neapsiriboti vien atminties institucijomis (muziejais, archyvais, bibliotekomis), bet visų pirma pasitelkti mokslo ir studijų institucijas, taip pat kultūros įstaigas ir Seimui atskaitingas kultūros srities institucijas.

2. Reikėtų šalia sąvokos *lituanistikos tradicijos* naudoti ir sąvoką *etninė kultūra*, kadangi būtent pastaroji yra aiškiai įvardyta Etninės kultūros valstybinės globos pagrindu įstatyme.

Pasiūlymai:

1. *Įtraukti EKG T į dalyvių sąrašą šiose priemonėse:* 1.1.1. „Istoriją ir kultūrą aktualizuojančių kūrinių kūrybos ir jų tolygios sklaidos skatinimas dialogui ir viešoms diskusijoms skatinti“; 1.1.2. „Visuomenės ir „Globalios Lietuvos“ įtraukimo didinimas aktualizuojant istorinės kultūrinės atminties bei lituanistikos tradicijų puoselėjimo iniciatyvų turinį ir formas, užtikrinant valstybei ir visuomenei reikšmingų istorinės kultūrinės atminties tradicijų tvarumą ir tęstinumą“; 1.1.3. „Istorinės atminties aktualizavimas plėtojant kultūrinės ir kūrybines partnerystes su bendruomenėmis, NVO ir privačiomis kultūros įstaigomis“.

2. *Pakoreguoti priemonės pavadinimą, pridėdant „etninė kultūra“:* 1.1.2. „Visuomenės ir „Globalios Lietuvos“ įtraukimo didinimas aktualizuojant istorinės kultūrinės atminties, **etninės kultūros** bei lituanistikos tradicijų puoselėjimo iniciatyvų turinį ir formas, užtikrinant valstybei ir visuomenei reikšmingų istorinės kultūrinės atminties tradicijų tvarumą ir tęstinumą“

6 DALIS (NPP 4-as strateginis tikslas „Stiprinti tautinį ir pilietinį tapatumą, didinti kultūros skvarbą ir visuomenės kūrybingumą“; NPP 4.6 uždavinys „Atgaivinti visuomenei reikšmingą kultūros ir tautinį paveldą ir didinti jo naudojimą visuomenės poreikiams“)

1. Šioje dalyje trūksta su tautiniu paveldu susijusių tiek problemų ir jų priežasčių, tiek jų sprendimui skirtų priemonių įvardijimo.

2. Įvardijant 1-ą problemą „Nepakankamai aktualizuotas materialus ir nematerialus kultūros paveldas“ bei jai skirtas priemonių kryptis 1.1.1–1.1.3 kalbama tik apie materialų paveldą, o tai neatitinka problemos pavadinimo.

3. Įvardijant Priežastį 1.3. „Fragmentiškai įgyvendinami kultūros paveldo objektų aktualizavimo projektai“ minimas tik materialus kultūros paveldas, nors 1.3.1. priemonių kryptyje minimas ir nematerialus kultūros paveldas, tad pritrūksta šios priemonės pagrindimo.

4. Įvardytoms Priežastį 1.4. „Neefektyvi materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos valdysena“ problemoms spręsti trūksta priemonių – ne viskas įtraukta iš Kultūros paveldo tęstinumo ir aktualizavimo politikos veiksmų plano 2020-2024 m.

Pasiūlymai:

1. *Įtraukti EKGK į dalyvių sąrašą šiose priemonėse:* 1.1.1 „Fundamentinių ir taikomųjų mokslinių tyrimų materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo srityje vykdymas ir rezultatų sklaida“; 1.1.2. „Mokslo ir studijų institucijų potencialo panaudojimo visuose materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos procesuose gerinimas“; 1.1.3. „Materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos tyrėjų ir kultūros paveldo apsaugos specialistų rengimo skatinimas ir kvalifikacijos kėlimo sistemos sukūrimas“; 1.2.1. „Materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo tematikų ir aktyvaus pažinimo integracija į formaliojo ir neformaliojo ugdymo programas“; 1.2.2. „Materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo vertės suvokimo stiprinimas Lietuvos turizmo produktų pridėtinei vertei didinti“; 1.2.3. „Metodinės informacijos užsienio lietuvių bendruomenėms dėl tradicinės kultūros puoselėjimo parengimas ir sklaida“; 1.2.8. „Efektyvaus visuomenės ir paveldo bendruomenės dialogo vystymas materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo išsaugojimo procesuose nėra dalyvaujančių institucijų“; 1.3.1. „Valstybės ir savivaldybių materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos finansavimo efektyvumo didinimas“

2. *Įtraukti LLTI, LMTA, VDU, KU į dalyvių sąrašą priemonėje:* 1.2.4. „Prieigos prie duomenų apie materialųjį ir nematerialųjį kultūros paveldą atvėrimas ir paskatos plačiau visuomenei aktyviai jais domėtis ir naudotis“

3. *Pakoreguoti priemonės pavadinimą, pridėdant „etninė kultūra“:* 1.1.3. „Materialaus ir nematerialaus kultūros paveldo apsaugos, etninės kultūros tyrėjų ir kultūros paveldo apsaugos specialistų rengimo skatinimas ir kvalifikacijos kėlimo sistemos sukūrima“

7 DALIS (NPP 4-as strateginis tikslas „Stiprinti tautinį ir pilietinį tapatumą, didinti kultūros skvarbą ir visuomenės kūrybingumą“; NPP 4.7 uždavinys „Didinti lietuvių kalbos aktualumą globalizacijos ir technologinių pokyčių kontekste“)

Šioje dalyje įvardytai 3 Priežastčiai „Lietuvių kalbos ir jos tarmių vertės suvokimo ir prestižo trūkumas“ numatyta priemonių kryptis 3.1. „Stiprinti lietuvių kalbos ir jos tarmių prestižą, skatinant visuomenės kalbinį sąmoningumą ir nacionalinę savivertę, ypač viešojoje erdvėje“, tačiau šios priemonės krypties 6 papunkčiai nepateko į III dalį PRIEMONIŲ RINKINYS, tarp jų nepateko ir papunktis 3.1.6. „Stiprinti lietuvių kalbos prestižą, skatinant tarmių vartojimą – gyvąjį lietuvių kalbos paveldą (LKI) (Rengti tarmių sklaidos priemones (tarminius žodynus ir tekstus, atnaujinti ir skelbti internete knygų seriją „Tarmės mokyklai“, skaityti viešas paskaitas ir kt.)“.